FUNDAMENTELE LINGVISTICE ALE TERMINOLOGIEI ECONOMICE
Linguistic Principles of Economic Terminology

Doina BUTIURCA[1]

Abstract

In economic language metamorphoses study, our research takes into account several features of term relationship - concept, viewed from two perspectives: a theoretical aspect, an economic concept is universal and unifying; B. a pragmatic where the domain is achieved differently on the basis of at least two variables: the differences in the form and content, on the one hand, the particular features of the language-independent reality, on the other hand. The multiple Etymology, typology, multilingual nature makes it impossible to analyze all aspects. Contribute to the difficulties mentioned diachronic and synchronic, so the huge amount of conceptual and linguistic elements and specialized language training on the principle of interdisciplinarity.

Keywords: the multiple Etymology; typology; multilingual nature makes

Rădăcinile limbajului economic European se află în scrierile filozofilor greci. Xenofon (430-354 Î. Ch) în cartea sa, *Economicul,* utilizează termenul, fără ca în momentul adaptării acestuia să se cunoască ceva în legatură cu disciplina care se va consacra, abia peste două milenii. Greaca veche şi latina reprezintă limbile furnizoare de termeni generali din limbajul economic europen. Faptul se datorează supremaţiei absolute, pe care grecii au exercitat-o în calitate de întemeietori, asupra domeniului ştiinţelor, al filozofiei, ce cuprindea *in nuce* reflecţii privitoare la comportamentul lui *homo oeconomicus*. Romanii le-au transmis Europei, prin intermediul limbii latine - până în perioada modernă. Diacronic şi sincronic, terminologia economică europeană actualizează cel puţin patru straturi lexicale.

I) Excerptând datele oferite de textele de specialitate, de sursele lexicografice observăm că sferele lexico-semantice ale terminologiei economice româneşti sunt, cu excepţiile cuvenite, o reflectare a cvasiuniversalităţii terminologiei europene de sursă romanică. La baza piramidei există un ansamblu de rădăcini şi morfeme (prefixe, sufixe, prefixoide şi sufixoide) latine şi greceşti, de procedee (derivare, compunere, calc lingvistic) precis delimitate şi cu utilizare internaţională. De exemplu, utilizarea rădăcinilor clasice, limitarea câmpului obiectual - noţional al lexicului comun, împrumuturile au reprezentat sursa terminologiei eterogene a mercantilismului european (doctrină ce a dezvoltat conceptul că puterea unei naţiuni poate fi mărită dacă exporturile sunt superioare importurilor) ce a marcat doctrinar, secolele al XV-lea si al –XVIII-lea. A. Smith, un celebru cunoscător şi vorbitor al limbii latine, recomanda utilizarea - la nivel lexico-semantic -a cuvintelor familiare, a împrumuturilor lexicale caracterizate prin transparenţa de semnificaţie.

[1] Assoc. Prof. PhD., „Petru Maior" University of Târgu-Mureş

BDD-A6502 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:03:57 UTC)

(1) Rădăcini, afixe şi afixoide cu sensuri/ forme nealterate: *economie* este un compus savant de origine greacă, alcatuit din *οϊκο* – şi *νομ*(ο)-, *νόμος*, intrat în limbajul european, prin filieră latină. În lexicul comun al limbii greceşti, οϊκος, *οϊκία* avea sensuri multiple: „casă, locuinţă, mediu ambiant"; „ sala, aula"; „rezidenţă"; „bunuri, proprietate, avere, patrie", iar *νομ(ο)*- însemna „obicei, fel; ordin; drept, lege". Accepţiunea de „mod de organizare" a proprietăţii private, conferită de Xenofon termenului este nuanţată de Aristotel, pentru care *oikonomia* însemna „arta gospodăririi" şi „arta comerţului". Termenul *oeconomia* (fr. *économie*; sp. *economia*; it. *economia*; ro. *economie*; en. *economy*) a supravieţuit în limba latină cu o acceptiune empirică, la Quintilian. Pentru actualizarea unităţilor conceptuale, în limbajul Şcolii mercantile occidentale se foloseau termeni aparţinând „superstratului cultural latin" - tipare lexico-semantice devenite „universale", pe care le regăsim în termeni ca: *fiziocraţie* (cf.< gr.φύσις, care înseamna „natură" şi gr. *κρατης, - κρατια, κρατος* - autoritate, putere, adică puterea naturii), *mercantil*, *hegemonism*. Pentru prima dată, teza aristotelică a primatului politicului faţă de economie este inversată.
(2) Prefixele care indică negaţia sunt foarte puţine numeric şi apar cu precădere, în terminologia romanică.

Grecescul *anti*- diferit semantic, de lat. *ante* - se dovedeşte foarte puţin productiv şi apare - în domeniul economic - în termeni împrumutaţi. Influenţa engleză şi franceză dovedeşte o sensibilă expansiune la nivelul anumitor paradigme lexico-semantice: *anti*-: ro. *antiinflastionist* (fr. anti- inflationniste; sp. antiinflacionista) *ante*- (lat. *ante*; en. *ante)* are sensul „înainte", „dinainte" şi funcţionează ca o invariantă semantică şi denominativă în unităţi terminologice care exprimă ideea de anterioritate: ro. *antedata* (en. antedate; fr. antidate)

Latinescul *contra* „ împotrivă" se întâlneşte în formaţii împrumutate ca atare sau calchiate după limba franceză: ro. *contravaloare* (fr. contrevaleur). Prefixul are foarte puţine derivative în terminologia economică românească: ro. *contrabanda* (fr. contrebandier; sp. contrabandista).

Foarte apropiat de prepoziţii, prefixul delocutiv *de- (des-)* este cel mai productiv dintre formanţii seriei. Punctul de plecare în limbajul economic este un infinitiv lung. Apare, de regulă, în calcuri şi în împrumuturi savante, dar şi în formaţiuni româneşti:

ro. *decodificare* (fr. decodage, sp. descodificacion, en. decoding);

deducere (fr.déduction, en. deduction): deducerea dobânzii, deducerea fiscală, deducerea taxelor pe profit; *delega*, *demonetizare* (fr. démonetisation; sp. demonetizacion, en. demonetization); *denominalizare* (fr. denominalisation): *depopula* (en. depopulate); *deposeda* (déposséder); *descentralizare* (fr. décentralisation; sp. descentralizacion; en. decentralization), devalorizare (fr. devalorisation; sp. devaluacion), dezavantaj (fr. désavantage; en. disadvantage).

(3) Unele dintre prefixele care indică poziţia sau direcţia au devenit mult mai stabile în secolul al XIX –lea şi în secolul XX- în împrumuturile savante din domeniul economic: *ab-:* absorbţie (fr. absorbtion; en. absorption); *ad*-: adjudecare (fr. adjudication; en. adjudication); *dia* -: (fr. diagramme; sp. diagrama; en. diagram).

BDD-A6502 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:03:57 UTC)

Prefixul *trans-* apare frecvent în unităţile terminologice din subdomeniul tranzacţiilor: *transparenţă financiară* (fr. transports aériens; en. air transport).

Ex-(e-) ambivalent, în limba latină – formant şi prepoziţie - era mult mai apropiat de clasa semantică a prepoziţiilor cerute de ablativ şi exprima raporturi variate (locativ, temporal) şi sensuri multiple (partitiv, materia, cauza etc.). Terminologia economică l-a conservat ca formant de o mică productivitate, cu sensul „în afară, în exterior": *exteritorial* (fr. exterritorial).

Particula *ex-* apare în împrumuturi savante, neanalizabile, ale căror cuvinte de bază, existente *ab initio* s-au pierdut în formaţiunile neolatine: *expunere de fapte* (fr. exposition des faites); *expunere indirectă la risc* (fr. exposition indirecte au risque). Factorul de organizare lexicală a formaţiunilor luate în considerare este condiţionat de semantica lui *ex-* în raport cu termenul - bază latin. Paradigma greco-latină este concurată de împrumuturi rebarbative de tipul: en. *ex quai* (condiţie de livrare Incoterms); fr. *ex quay*; en. / fr. *ex ship* (vânzătorul are obligaţia de a ţine mărfurile la bordul navei); *ex works*; *ex-right*.

(II) Termeni interdisciplinari preluaţi din alte limbaje. Pentru Maria Theresa Cabré terminologia s-a impus ca o ştiinţă interdisciplinară de mare complexitate, în care sunt valorificate instrumente specifice lingvisticii, ştiinţelor comunicării, ştiinţei, în general. Consubstanţialitatea dimensiunii epistemologice şi culturale - la nivelul obiectului cunoaşterii şi al metodelor utilizate în ştiinţele socio-umane - nu au rămas fără consecinţe asupra structurii expresiei lingvistice a unităţilor terminologice. [Cabré, 1999, 48]. Aşa de pildă, conceptul „politica uşilor deschise" asociază un model de politică în societatea contemporană, ce însumează şi o atitudine de natură subiectivă, pe care limbajul ştiinţelor exacte a eliminat-o/ minimalizat-o, prin formalizarea expresiei.

Din chiar perioada formării sale, limbajul economiei s-a impus ca un sistem terminologic interdisciplinar, situat la intersecţia a două domenii epistemologice - cel al ştiinţelor sociale şi cel al ştiinţelor exacte. Antoine de Monchretien, propunea chiar denumirea de *Economie politică*.

Forţele şi opţiunea ideologică influenţează alegerea tematicii de cercetare în domeniu, fie că avem în vedere perioada premodernă, fie că facem referiri la etapa modernă şi postmodernă a domeniului economic.

Terminologia economică a secolelor al XV- lea şi al XVIII-lea se caracterizează printr-o mare putere de absorbţie a ideologicului şi a *sociologiei*. Realismul şi ¨spiritul laic¨ în materie de ideologie îşi găseşte expresia lingvistică în concepte ca: *gândire mercantilă*, *etatism*, *hegemonism*, *colonizare*, *fiziocratism*, *burghezie, fiziocraţie, politică protecţionistă*, *instrucţie* etc.

1. Termenii - blitz ai globalizării

În economia contemporană ideologicul este menţinut prin filiere multiple şi o terminologie adecvată viziunii holistice: *naţional* (fr.national; sp. nacional; en. national; cf. lat natio-onis;) şi derivatele acestuia: *naţionalitate* (fr. nationalité; sp. nacionalidad; en. nationality), *naţionalizare* (fr. nationalizasion; sp. nacionalizacion; en. nationalization); *etatizare*.

BDD-A6502 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:03:57 UTC)

Paradigma compuselor cu *euro-* deosebit de productivă în limbajul economic al secolului XXI - dacă judecăm după criteriul ocurenţei şi al dispersiei - însumează termeni motivaţi prin varietatea registrelor semantice şi tematice – de regulă, izomorfi - şi impune un nou tipar lingvistic de interdisciplinaritate. Tipologia acestor *termeni- blitz ai globalizării*, creată după model greco-latin prezintă interes în ceea ce priveşte ocurenţa factorilor socioculturali în limbă („în cea mai firavă manifestare de activitate intelectuală, în limbă, scria Antonio Gramsci, este cuprinsă o concepţie despre lume: „limba conţine elementele unei concepţii despre viaţă şi cultură"- cf. Gramsci 2001 în Jeffrey C. Alexander, Steven Seidman 2001: 47-53): *eurobonuri* (fr. eurobonus; sp. eurobonus; en. eurobonds); *eurocard* (en.eurocard; fr. eurocarte; eurotarjeta); *eurocec* (fr. eurochéque; en. eurocheque; sp. eurocheque); *eurocredite* (fr. eurocredits; en. eurocredits; sp. eurocreditos); *eurodolari* (en. eurodollars; fr. eurodollars; eurodolares); *euromonede* (fr. euromonnaies; en. eurocurrency; sp. eurodivisas); *eurooobligatiuni* (fr. euro- obligations; en. eurobonds; sp. eurobonds); *eurovalute* (en. eurocurrency; fr. eurodevises, sp. eurodivisas). Compusele cu *euro-* DIFERĂ de termenii interdisciplinari tradiţionali, prin concentrarea sensurilor socio-culturale şi nominative în aceeaşi unitate lingvistică. Sub aspectul tiparului semantic tradiţional, prefixoidele clasice sunt purtătoare ale unor caracteristici nominative, prin faptul că definesc substanţa într-o manieră abstractă (cf. *aer* (o) -, *tele (*o)-, *video* - s. a. m. d.), au sens cognitiv, pur intelectual şi stabil. Sensul compuselor de tip *euro-* circumscrie valori socioculturale şi economice: *europiaţă* (en. euromarket; fr. euromarché; sp. euromercado). Prefixoidele definesc un domeniu eminamente ştiinţific, sunt fundamentale. Compusele aparţinând limbajului economiei comunitare au o relevanţă conjuncturală. Eurolectul actualizează conceptele într-un sistem holistic, decompozabil în funcţie de natura referenţilor. Este un limbaj cu finalităţi precise, cu o mare varietate de intenţii, depăşind limitele stricte ale unui sistem terminologic normativ, prin inserţia în vocabularul activ, în publicistică, în literatură.

Unii cercetători, printre care am aminti pe Richard Thaler, pornind de la aserţiunea corespondenţelor dintre *modelul gnoseologic* şi *teoriile economice* avansau ipoteza că ştiinţele economice – ca ramură a psihologiei- ar trebui integrate în sfera psihologiei maselor (Sam Vaknin - *The Dismal Mind - Economics as a Pretension to Science*).

2. Termenii economici comuni cu logica şi filozofia

Bine reprezentaţi sunt şi termenii economici comuni cu logica şi filozofia, pe a căror semantică sunt jalonate *paradigmele de substanţă* şi *metodă în economie*: *formă*, *a forma un cartel/ un consortiu* (sp. formar un cartel), *model* (en. model, fr. modèle, sp. modelo), *subiect, obiect al proprietăţii* (en. property object; fr. objet de propriété; sp. objeto de propiedad) ş.a.m.d. Opţiunea este determinată de arbitrarul legilor economiei, impus de variabilitatea contextelor şi a comportamentelor, singura invariabilă a domeniului rămânând diversitatea, nonuniformitatea.

BDD-A6502 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:03:57 UTC)

3. Termeni comuni cu matematica şi mecanica.

Economia are numeroşi termeni comuni cu matematica şi mecanica. Noțiunile de *mecanism* (mecanism economic, mecanism al preţurilor, mecanisme redistributive), *fluxuri* (fluxuri economice, fluxuri reale şi monetare, fluxurile circulare ale venitului), *circuit* (circuit economic, circuit economic global, circuit economic mondial), *emergență* (economii emergente, piețe emergente), *forță* (forțe de producție, forță de muncă, forță economică), *viteză* (viteza de circulație a banilor, viteza de rotație a capitalului), *accelerare* (acceleratorul consumului, accelerarea creşterii economice), *elasticiatate* (elasticitatea cererii şi a ofertei, elasticitate a producţiei, elasticitate a bunurilor importate şi a celor exportate), *histerezis* (ştiința economică suferă de histerezis), *echilibru* (echilibrul economic general, punct de echilibru, preț de echilibru, cantitate de echilibru) sunt fundamentale pentru *paradigmele proceselor economice,* în general. *Instrumente* (instrumente băneşti, instrumente financiare, instrumente de schimb), *pârghii* (pârghii ale preţurilor, pârghii economice, pârghii economico-financiare), *levier* (levierul Financiar), *entropie* etc. formează în schimb, unităţi terminologice ce activează *paradigma resurselor*. Inserția termenilor matematici se realizează prin formalizări şi cuantificări succesive - simultane cu edificarea domeniului economic pe modelul *sistemelor* şi al *teoriilor*. Iată o listă a nominalelor sistematizarii: „*sistemul comerțului/ sistemul mercantilist*" (Adam Smith), *sistemul agriculturii, sistemul balanței comerciale, sistemul monetar, teoria îmbogățirii, teoria cantitativă, teoria valorii-muncă* (A. Smith). Numeroşi sunt termenii matematici utilizați în ştiințele economice, mai ales prin transfer metaforic (cf. Angela Bidu-Vranceanu). Nu în toate situațiile, formele plurilingve au putut fi neutralizate: raport (fr. rapport; sp. indice, coeficiente; cf. lat. *ratio-is* menținut în en. *ratio*) este doar un exemplu.

- *Centru* (fr.centre; en. centre; sp. centro; cf. lat. *centrum*): centru comercial (fr. centre commercial; en. shopping centre; sp. centro comercial), centru de cost(en. cost centre; centre du cout; centro de coste), centru de evaluare (en. assessement centre; fr. centre d`évaluation; sp. centro de evaluacion);
- (a)*formula* (lat. *formula*, ae) şi derivatele acestuia: (a) formula o plângere, formular de comandă;
- *Incompatibilitate* (en. incompatibility; fr. incompatibilité; sp. incompatibilidad);
- *Indicator* şi unitățile terminologice aferente (fr. indicateur; en. indicator; sp. indicador; cf. lat. *indico, are*);
- *Ordin* (fr. ordre; en. order; sp. orden; cf. lat. *ordo*,- *inis*) şi unitățile terminologice formate în limba română, prin calc lingvistic, după limbile franceză/ engleză: *ordin de bursă* (fr. ordre de bourse), *ordin de încasare* (en. collection order; fr. ordre de recette), *ordin de piață* (fr. ordre au mieux; en. market order), *ordin de plată, ordin de plată internațional, ordin de transfer în cont, ordin legat*;
- *Ordine* (cf. lat. *ordo*,- *inis*): ordine neonorate, ordine-nepereche;
- *Regulă* (fr. règle; cf. lat. *regula, ae*): regula excepțiilor (fr. règle des exceptions; en. rule of exceptions; sp. regla de las excepciones);

BDD-A6502 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:03:57 UTC)

- *Valoare* (fr. valeur; cf. lat. *valere*), cel mai productiv termen, a creat peste 50 de unităţi terminologice în limbajul economic internaţional.

Structural, termenii matematici enumeraţi constituie o sintagmă nominală în care diferite substantive se combină cu substantivul şi/ sau adjectivul.

4. Termeni comuni cu medicina

Lipsa de performanţă a domeniului, stările de recesiune sunt echivalente simptomatologiei medicale, găsindu-şi expresia lingvistică în *paradigme de diagnostic economic şi social,* prin deplasare semantică: *colaps economic, criză economică, fractura preţurilor, infuzie de capital, injecţie de capital, puseuri, contracţii, simptom al crizei, sindrom al instabilităţii, tensiune între resurse şi nevoi, terapie economică, terapie şoc.*

Termenii utilizaţi *în sport* fundamentează *paradigmele strategiilor economice* - domeniu marcat de un animism *sui generis* prin dialectica proceselor şi conceptul de competiţie: arbitru, joc – jocul economic, jocul actorilor economici, jocul cererii şi al ofertei, teoria jocurilor, joc în sumă nulă, regulile jocului economic.

(III) Termenii de „cultură generală" (Gheţie 1978: 121) cu etimon multiplu, de sursă latină, slavă, greacă, maghiară cu precădere au circulat în cultura română, până în secolul al XVIII- lea. *Învăţăturile lui Neagoe Basarb către fiul său Teodosie* cuprinde pe lângă sfaturi morale, religioase şi învăţături privitoare la legi, demnităţi, la exercitarea puterii domneşti sau la organizarea instituţiilor şi a ţării, anticipând vocabularul managementului actual. Pentru funcţia de *mare dregător* se folosea un termen de origine sârbească, *vlastelin*, pe care îl regăsim şi în documentele de epocă. Pentru funcţiile mai mici erau utilizate expresii lingvistice precum *praviteli* (dregători) şi *pravitelstva* (dregătorie), *san* (funcţie, demnitate, rang), *sanovniki* (demnitari, funcţionari). Persoanele din rândul cărora Neagoe Basarab recomanda să se recruteze dregătorii erau numite constant *siromahi,* termen utilizat de 5 ori în textul slavon. Toţi aceşti termeni sunt monosemantici, trăsătură ce le asigură un caracter specializat. Datorită caracterului plurivoc al *Învăţăturilor*, pentru unităţile selectate nu există o motivare extralingvistică pronunţată – aşa cum se întamplă în terminologia economică actuală. Este unul dintre motivele pentru care terminologia ce desemna aparatul administrativ domnesc, utilizată în secolul al XVI-lea, a disparut chiar în perioada finală a acestei epoci, sau cel târziu, la începutul secolului al XVII-lea. În acest punct se impune şi o altă distincţie, de natură epistemologică, dintre ştiinţa managementului, empirică, bazată exclusiv pe experienţă şi logică - ce nu antrenează în mod obligatoriu, un corpus de termeni specializaţi – pe care o regasim în *Învăţăturile lui Neagoe Basarab* şi managemerntul ştiinţific, de după 1900, teoretizat de Taylor Gantt.

În *Descriptio Moldaviae* a lui Dimitrie Cantemir descoperim numeroase unităţi terminologice de origine turcă ce aparţin limbajului administrativ, cu semnificanţi complet neadaptaţi specificului limbii române. Conceptele de conducător şi funcţiile de conducere ale statului îşi găseau expresia lingvistică în turcismele sau în formele mixte etimologic (*sultana valida* - sultanului)- *sultan*, *chehaia, tefterdar, reis-effendi* etc - în termeni ce denumesc slujitorii împaratului- *vizir, capuchehaiele, mehtupci-effendi* (primul logofat al

BDD-A6502 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:03:57 UTC)

vizirului), *cîzlar-agasi* (mai marele eunucilor), *hase-agasi* (sol), *madenkalfasi* (mai mare peste mine), *ischimne- agasi* (insotitorul Domnului), *capugi-başa*. Pe lângă terminologia domeniului *management,* împrumutul străin se manifesta la Dimitrie Cantemir şi în vocabularul empiric al *afacerilor*. Termeni ca: *tribut, pesches* (darul sultanului oferit cu ocazia Bairamului sau a Paştelui), *galbeni* (*haraci*), *vistierie* sunt doar câteva exemple. Denumirea unor noţiuni şi fenomene privind taxele se realiza prin unităţi terminologice de tipul: *mucarerul mare* si *hiuc-firmamul* sau *mucarerul mic*. Spre deosebire de elementele slave de conceptualizare ale secolului al XVI-lea - a căror tendinţă era spre concizie, modelul turc impune structuri în care conceptualizarea se realizează prin unităţi complexe. Termeni (astăzi arhaici) de origine latină apar în număr redus: noţiunea de *a conduce* – fundamentală dupa 1900 în domeniul managementului - era redată în operele cronicarilor moldoveni, de forme lingvistice ca: *a ţinrea* (lat. *tenēo, -ere*), *a despunre* (lat. *punire*), *dux* (lat. *dux*), acestea fiind concurate de turcisme, elemente neogrecesti, bulgare, polone: *a chivernisi* (ngr. *kivérnisa*) cu varianta *a schivernisi*, precum şi *a isprăvnici* (bg. *izpravnik*), *a hătmăni* (pol. *hatman*) etc. Citim în *Letopisetul* lui Miron Costin: *"*Ne voiesc cu osîndie *să chiverniseacă* ţările sale*"*. Pentru *conducere, administrare,* Grigore Ureche utiliza *chivernisire, isprăvnicie, schiverniseală* („Tocmit-au boierii mari un sfat, d e *chiverniseala* ţării şi a pămînturilor Moldovei" (Gr.Ureche). Temenul *chiverniseală* este întâlnit şi cu sensul de "*economisire","agoniseală","subzistenţă"*. Pentru noţiunea de *şef, conducător* erau cunoscuti termenii: *purtătoriul, socotitoriul* (din sursă populară), iar pentru *adjunct, locţiitor – naméstnic* (sl. *naměstnikŭ*), *caimacam* (tc. *kazmakam*). Unul dintre cele mai active fenomene lingvistice întâlnite în glosarele cronicarilor, ca şi în cele ale lui D. Cantemir este coexistenţa împrumuturilor de termeni având diferite origini. În Transilvania, relaţiile economice cu Ungaria au contribuit la inserarea în limba română a termenilor de origine maghiară: *vamă* (magh. *vám*), *vameş* (magh. *vámos*) etc. Comerţul cu grecii şi turcii a avut consecinţe lexico - semantice: *catastif* (ngr. *katástihon* - registru, condică), *mâzdă* (tc. plată), *peşin* (tc. *peşin* - numerar) etc. Tot prin intermediul grecilor pătrund italienismele: *spiţer* (it. *speziaria* „negustor de mirodenii", azi „farmacist sau droghist"), *piaţă* (it. *piazza*) etc. Foarte rari sunt termenii economici de origine slavă care denumesc noţiuni abstracte din domeniul demnităţilor, cum ar fi *blagorodnic* (nobil). Dosoftei desemna în secolul al XVIII-lea unul dintre cele patru concepte fundamentale ce definesc domeniul managementului, prin slavonescul *promişlenie*, înlocuit în limbajul economic actual cu neologismul romanic *prevedere* (lat. cl. *praevidere*; engl. *provision*; fr. *clause*, *disposition*; sp. *clausula*, *prevision*).

Despre o categorie de termeni organizaţi într-un sistem ce exprimă noţiunile proprii sociolectului economic, în cultura română, nu se poate vorbi decât de la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul sec. al XIX-lea, odată cu pătrunderea, fie pe cale directă – fie prin filiera neogreacă şi rusă - a împrumuturilor romanice. Termenii şi unităţile terminologice utilizate în vocabularul economic până în sec. al XVIII-lea sunt astăzi abandonate.

(IV)Terminologia economică de sursă engleză/americană se impune ca un fenomen cu extindere masivă în secolele XX – XXI, la nivelul tuturor subdomeniilor noi

BDD-A6502 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:03:57 UTC)

ale economiei (manegement, marketing, limbajul afacerilor), prin termeni izomorfi, neadaptaţi sistemului limbilor romanice, în general: *antidumping, dumping, broker, clearing, dispatching*. Limba engleză are o dublă origine, saxonă şi romanică, motiv pentru care anglicizarea termenilor economici cu etimon latin a reprezentat un proces benefic pentru „armonia" limbajului (lat. abrogare, en. abrogation; lat. absorbere, en. to absorb; lat. acutus, en. acute). Unităţile terminologice de origine latină sunt foarte uşor acceptate de limba engleză, nu ca atare, ci prin anglicizare. Împrumuturile englezeşti de acest tip se caracterizează prin vechime, au pe lângă un comportament asemănător cuvintelor româneşti o circulaţie foarte mare.

Judecat după criteriul *lingvistico- semasiologic*, inventarul actual al terminologiei economice este fundamentat la modul ideal, pe un ansamblu de cinci *concepte-martor* pentru istoria formării teoriilor economice, în a căror expresie lingvistică regăsim la diferite nivele, matricea greco-latină:

Homo oeconomicus – persoane şi organizaţii:

Comportamentul economic – pozitivitatea comportamentului social al omului;

Resurse – materiale, energie, abilităţi, bani, informaţii;

Procese – evenimente, procese, funcţii, acţiuni discrete (pentru domeniul business-ului);

Rezultate – produse şi servicii care au o motivaţie în domeniul afacerilor.

1. Omul cu motivaţiile, acţiunile, impresiile sale a devenit obiect predilect al unor investigaţii la jumatatea secolului al XX- lea. „Originea" *conceptului - martor* se află în lucrările lui Adam Smith, *Avuţia naţiunilor* (1776) al cărui personaj este *homo oeconomicus rationalis*. *Homo oeconomicus* este o formulă fundamentală în microeconomia tradiţională ce defineşte ipoteza comportamentului reprezentativ, iniţiată de clasicii gândirii economice (A. Smith, Marshall), după care omul ia decizii în funcţie de un singur criteriu – maximizarea propriei utilităţi. În pofida unui subtil marcaj stilistic, *homo oeconomicus* este una dintre variantele ideale, având ca trăsături bazice monosemantismul şi independenţa contextuală (teoretizate de fondatorii ştiinţei terminologice, *Wűster 1976, Lotte 1961 ş.a.*), asemenea celorlalte concepte izomorfe ale câmpului semantic: *armator, asigurat, asigurator, asistent, asociat, camatar, client, debitor, expert, notar.*

2. *Limbajul comportamentului economic* este interdisciplinar. Conceptul- martor face apel, în sens larg, la ideea *morală*. Domeniul economiei a crescut pe terenul filozofiei morale. Concepţia economică a lui Adam Smith este consubstanţială cu filozofia morală a secolului al XVIII-lea. Dimensiunea etică managerială, dar mai cu seama a afacerilor, a fost conceptualizată din perpectiva a doua coordonate: etica individuală, etica socială. A. Smith a dœvoltat conceptele eticii individuale (corelată cu ontologia vieţii interioare, axiologia, teoria raţionalităţii), prin calităţi ca: *bunăvoinţa, generozitatea, gratitudinea, compasiunea, prudenţa, autocontrolul, justiţia comutativă*. În limbajul actual al economiei europene comportamentul este marcat prin numeroşi termeni şi unităţi specifice, adaptate domeniului: *ajutor reciproc, angajament, asigurare, asistenţa socială, cooperare, mustrare, mutualitate*. Chiar dacă, de la A. Smith încoace, economia nu mai este, doctrinar, subordonată moralei

BDD-A6502 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:03:57 UTC)

(politicii, teologiei), au supravieţuit termenii ce delimitează cadrul general comportamental, în desfăşurarea proceselor.

3. Termenii reprezentativi pentru sfera conceptului – martor *„resurse”* reprezintă un amalgam lingvistic de elemente clasice, romanice, anglo-americane. Descoperim în terminologia românească aproximativ 17 forme compuse/calcuri, după limbile franceză/ engleză, având ca termen-bază gr. *moneda*: *moneda comercială* (fr. monnaie commerciale; sp. moneda comercial); *ro. monedă fără valoare,*; ro. *monedă din aur şi argint* (fr. monnaie en or et argent; sp. moneda de oro y plata etc…). În terminologia internaţională circula dubletul *moneda* şi *moneta* –primul având etimon grecesc, cel de-al doilea, etimon latinesc. Ambele forme au conservat aceeaşi unitate generică de cunoaştere (instrument de plată). Latinescul *moneta* este un derivat semantic al vb. *moneo*, *ere*, *ui*, *itum* (a recomanda, a avertiza). În mitologia latină, moneta era utilizat ca epitet cu accepţiunea de „sfătuitoarea” pentru a defini unul dintre atributele zeiţei Iunona (monetăria Romei se afla în templul Iunonei Moneta) şi este utilizat în limba italiană (it. *moneta bassa*).

În procesul denominativ, revigorarea vocabularului specializat se realizează şi prin *sensurile nespecifice, rare sau figurate* ale rădăcinilor clasice.

Profit - intrat în limba română prin filieră engleză - este un derivat romanic al verbul *proficio*, *ere*, *feci*, *fectum* - utilizat în limba latină – cu sensurile de bază (a merge înainte, a înainta), dar şi cu sensul figurat (a face progrese, a obţine un rezultat bun) şi mai rar, cu sensul de *a creşte, a spori*... utilizat de Plinius (cf. „*non proficiente pretio*”).

Limbajul economic european actualizează conceptual, acceptiunea generică, rar utilizată în limba latină, de „excedent, de venit obţinut prin vânzarea bunurilor realizate de un agent economic peste costul acestora”. Rădăcina *proficere* este deosebit de productivă, generând în limbile romanice şi în limba engleză aproximativ 10 unităţi terminologice: *profit brut* (en. profit/ gross earnings; fr. bénéfice brut; sp. beneficio bruto), *profit contabil*(en.accountancy profit; fr. profit cmptable), *profit din activitatea curentă* (en. trading profit; fr. benefice d`exploitation; sp. beneficio de explotacion), *profit impozabil* (pre-tax profit/ taxable profit), *profit neanticipat/neasteptat* (en. windfall profits; fr. profit inattendu; sp. ganancia inesperada), *profit nedistribuit* etc

Termenul *capital* (cf. neutrul pl. latin *capita - capete*) denumeşte noţiunea de „totalitate” a resurselor financiare ale unei întreprinderi (bani, acţiuni), fundamentând, conceptual, aproximativ 23 de sintagme terminologice în limbajul internaţional al afacerilor. Iată câteva exemple: *capital activ negativ* (fr. *capital actif négatif*, sp. *capital activo negativo*), *capital circulant* (fr. *capital actif circulant*; it. *capitale di circolazione* ; sp. *capital circulante*), *capital uman* (fr. *capital humain*, sp. *capital humano*, it. *capitali umani*) etc…

Conceptul este legat de obiceiul romanilor posesori de animale, de a da cu împrumut un număr de capete. În aceeaşi direcţie se înscriu şi alte concepte aparţinând câmpului semantic *resurse*, cum ar fi *pecuniar* (en. *pecuniary*; cf. lat. *pecunia, ae* - avere, suma de bani).

4. Limbajul sferei *proceselor* gravitează semantic, în jurul conceptului de„act economic” şi se distinge de celelalte acte sociale, conceptual şi referenţial. Analizată după

BDD-A6502 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:03:57 UTC)

criteriul lingvistico – semasiologic, această sferă poate fi organizată în clase semantice de tipul: termeni şi unităţi terminologice cu referenţi din ramura schimburilor dintre agenţi - *schimb* (en. *exchange*; fr. *échange*; sp. *canje*, *cambio*).Termenul poate fi întrebuinţat independent (în calitate de cuvânt-termen) ori în cadrul unor unităţi terminologice (schimb valutar; en. currency exchange; fr. échange des dévises).

Numeroase unităţi terminologice din vocabularul *proceselor* actualizează conceptele în cheie greco-latină, chiar dacă referentul actual diferă de sensul generat de limbile clasice. *A percepe* (cf. lat. *percipio, ere, cepi, ceptum*), derivat polisemantic, a fost utilizat de către Lucreţius şi cu sensul de a pune (stăpânire), a impune. În anumite tipuri de economie, statul îşi proiectează acţiunile economice pe criterii aducătoare de profit, unul dintre acestea fiind taxele: *a percepe taxe* este o sintagmă terminologică pe care o regăsim în limbile română şi engleză (fr. *lever les impôts*, it. *accumulazione di imposta*, *recaudar tasas*, en. *to levy taxes on*), ca si *perceptor* (fr. *percepteur*, sp. *recaudador de impuestos*, *cobrador*). Microsistemul *rădăcinilor clasice* şi-a lărgit treptat conţinutul semantic, mai ales prin terminologizarea masivă din perioada modernă a formării limbjelor. Substantivul latin *manus*, de exemplu, a cunoscut momente de expansiune, în care s-a realizat o intensă creaţie de termeni fundamentali, atât pe terenul limbii latine cât şi la nivelul „superstratului cultural latin". In limbajul juridic s-au conservat sensuri şi forme nealterate. *Manu militari* cu referent în dreptul penal este utilizat cu sensul „*prin forta publică*"; *manu propria*, „*cu mana proprie*" ilustrează acelaşi fenomen cvasiuniversal al supravieţuirii sensurilor şi unităţilor terminologice clasice. Rădăcina *manus* o regăsim la nivel macrosistemic, în corpusul unor compuse savante, cu referent în managementul marketingului: ro. *manufactura* (fr. *manufacture*; sp. *manufactura*; en. *manufactory*), ro. *manuscris* (fr. *manuscrit*; sp. *manuscrito*; en. *manuscript*). Categoria *isomorfelor* de acest tip se dezvoltă pe *universaliile* oferite de rădăcinile greco-latine:

ro. *manipulare* (fr. *manipulation*; sp. *manipulacion*, *handling* - în limba engleză),
ro. *manufacturier* (fr. *manufacturier*, sp. *manufacturero*, *processor, î*n limba engleză).

Termenul *management*, cu aceeaşi rădăcină *manus* a dobândit o semnificaţie specifică: „disciplina economică având ca obiect de studiu aplicarea politicilor, strategiilor si deciziilor de conducere şi control al activitatilor economico-sociale, în funcţie de specific, în vederea obţinerii rezultatelor dorite privind stabilitatea şi dezvoltarea acestor activităţi". *Management* (en. *management; fr. management; sp. management*) este un concept universal şi un termen căruia în limbile neo-latine ar fi greu să i se găsească un echivalent adecvat. Termeni ca *administraţie* (fr. *administration*), *organizare* (fr. *organiser*), *gestiune* (fr. *gestion*, lat. *gestionem*), *conducere* (lat. *conducere*) nu acoperă toate sensurile cuprinse în noţiunea de *management*. Unitatea recentă *leadership,* împrumutată din limba engleză, care se impune tot mai insistent în limba română, se prezintă doar ca o parte componentă a *managementului,* dar şi ca un *xenism* periculos prin el însuşi, pentru armonia terminologiei economice.

Relatii paradigmatice. Termenii economici cu rădăcini greco-latine repetă subiectiv şi obiectiv, condiţia oricărui sistem terminologic de a se fi dezvoltat într-un câmp de

BDD-A6502 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:03:57 UTC)

reprezentări ale sensului comun. Faptul nu rămâne fără consecinţe reflectate la nivelul paradigmatic al sistemului terminologic (deopotrivă, relevant sub aspectul polisemiei, al sinonimiei, al antonimiei sau al câmpurilor semantice, în general). Aparent, încărcătura conceptuală a termenilor este mult mai transparentă decât a limbajelor ştiinţei şi asigură o mai mare acesibilitate utilizatorilor. În cazul termenului *piaţă* (pătruns în limba română prin filiera limbii italiene - *piazza*) - fără a se utiliza o explicaţie suplimentară- vorbitorul îşi reprezintă, chiar dacă dintr-o perspectivă naivă, un spaţiu unde are loc un schimb de mărfuri, unde se stabilesc relaţii între diferiţi agenţi economici etc. Este o tradiţie europeană al cărei început se află în Roma antică. Plautus si Horatius utilizau substantivul *platea* (stradă largă, piaţă) cu sensul de „loc de târg", spaţiu deschis, amenajat pentru pieţe, prăvălii, târguri (forum olitorium, forum vinarium, forum boarium etc), astfel că *piaţă* este *ab initio*, un cuvânt polisemantic. Aflat, asemenea multor termeni economici, într-un strâns contact cu lexicul comun, *piaţă* determina o dezvoltare remarcabilă a polisemiei, la nivelul economiei de bază. Univocitatea celor aproximativ 30 de concepte existente în limba română este asigurată de unităţile terminologice compuse/ de îmbinările libere de cuvinte. Demersul este analitic, noile concepte fiind integrate într-o structură lingvistică ale cărei elemente sunt deja cunoscute. Unităţile terminologice astfel obţinute sunt accesibile, corespund mecanismelor de desemnare care pornesc de la general (*piaţă*) spre particular, utilizând elemente explicative sau descriptive: *Piaţă a bunurilor materiale şi a serviciilor, piaţă a factorilor de producţie, piaţă spot* etc. Dezambiguizarea semantică şi contextuală permite identificarea riguroasă a sensului denotativ specializat. Comparată cu celelalte limbaje profesionale, terminologia economică este supusă celor mai severe corecţii privind evitarea sinonimiei. Sigla şi sintagma terminologică-sursă (sinonime paronimice) sunt utilizate în numele unor organizaţii internaţionale (G.A.T.T.; EKR; EDI; Organizaţia Europeană pentru Cooperare Economică - OECE),A.A.A. (American Academy of Advertising), A.M. (Amplitude Modulation), A.P. (Associated Press), B.B.C. (British Broadcasting Corporation), B.R.I. (Brand Rating Index), C.A.T.V. (Community Broadcasting System), F.M. (Frequency Modulation), N.B.C. (National Broadcasting) sau în domeniul resurselor. Pentru a răspunde nevoii de economie, terminologia ultimelor decenii se îndreaptă spre formalizarea ce ar garanta univocitatea termenilor. Puţin numeroase sunt expresiile brahigrafice, de tipul acronimelor literale: PIB (Produsul intern brut), PIN (produsul intern net), PMB (produsul naţional brut) şi aproape inexistente, al fragmentelor de cuvinte.

Sintagmele terminologice semantic echivalente, construite cu antonime (cvasisinonimele din terminologia lui E. Pavel si Costin Rucăreanu) sunt mult mai frecvente şi funcţionează pe tiparele generale ale relaţiei particular-general: capital circulant - capital fix; credit pe termen lung- credit pe termen scurt. Această tipologie terminologică plurivocă, de microsistem şi macrosistem social a permis dezvoltarea antonimiei, o trasătură rară, în cazul altor limbaje. Există antonime specifice domeniului, pe care le rgăsim în termeni şi/ sau în unităţi terminologice: MICROECONOMIE/ MACROECONOMIE; CRESTERE/ DESCRESTERE; CENTRALIZARE/

BDD-A6502 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:03:57 UTC)

DESCENTRALIZARE. Antonimia poate apărea contextual, dublu marcată: ULTIMA INTRARE, PRIMA IESIRE: „Au migrat spre limba comună, tinzând sensibil spre d ctterminologizare: ZI DE LUCRU/ ZI DE ODIHNA; ȚARĂ DEZVOLTATĂ/ ȚARĂ SUBDEZVOLTATĂ; CARTE DE CREDIT/ CARTE DE DEBIT.

Cercetarea noastră permite câteva observaţii: diacronic şi sincronic, terminologia economică se caracterizează printr-o dinamică aparte, manifestată deopotrivă, la nivelul inventarului şi al sensurilor. Frecvența mare a rădăcinilor greceşti şi latine aparținând limbii comune, dar şi a formanților clasici asigură unitate şi stabilitate sistemului. Aceste rădăcini nu sunt întotdeauna suficiente ca să asigure cunoaşterea riguroasă şi profundă a conceptelor. Dinamica şi trăsăturile particulare ale realităţii extralingvistice depăşesc posibilitățile clasice de conceptualizare, sistemul onomasiologic revendicând, permițând inserția unor tipare lexico-semantice noi.

NOTA AUTORULUI: Lucrarea a fost susținută la Universitatea Sacre Cuore din Milano şi publicată on-line, într-o bază neidexată. Este republicată în varianta revăzută şi adaugită.

Bibliografie

Andrei, N. 1987: Andrei, *Dicţionar etimologic de termeni ştiinţifici* – Elemente de compunere greco-latine, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.;

Baciu, L. 2005: L. Baciu, *Discurs şi comportament economic*, Editura Economică, Bucureşti, 2005.

Bidu-Vrânceanu et al.2001: Bidu-Vrânceanu,Angela; Călăraşu, Cristina; Ruxăndoiu, Liliana Ionescu; Mancaş, Mihaela, Dindelegan, Gabriela Pană :*Dicţionar general de ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, 1977: ediţia a II a, sub titlul *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, Bucureşti

Cabré Maria T.: Maria T. Cabré, *Terminology today*, în Harold Sommers (ed.), Terminology, LSP and Translation.Studies in Language Engineering, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1996.

Cabré, Maria Teresa 1998 : Maria Teresa Cabré, *La terminologie*, Ottawa, Paris, Les presses de l'Université d'Ottawa, Armand Colin;

Coteanu 2007: Ion Coteanu, *Formarea cuvintelor în limba română*, volum editat de Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrânceanu, Editura Universităţii Bucureşti

Dubois, J. 1962: J. Dubois *Etude sur la dérivation suffixale en français moderne*, Larousse, Paris;

Dubois, J., 1966: J. Dubois, *Structures lexicales et langues techniques*, în Cahiers de Lexicologie nr. 9/1966, II ;

N.A. Ursu 1962: N. A. Ursu, *Formarea terminologiei ştiinţifice românesti,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti;

Vasilescu, Ruxandra (coord.) et al. 2008: Ruxandra Vasilescu, *Dicţionar de termeni economici,* Polirom, Iaşi.

BDD-A6502 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:03:57 UTC)